II Międzynarodowe Seminarium Poligraficzne „Modyfikacja i standaryzacja metod badawczych stosowanych w procesowych i kadrowych badaniach psychofizjologicznych"

zdjęcie zamieszczone dzięki uprzejmości Wydziału Prasowego KGŻW

„Modyfikacja i standaryzacja metod badawczych stosowanych w procesowych i kadrowych badaniach psychofizjologicznych" – pod takim tytułem odbyło się w Warszawie oraz Mińsku Mazowieckim w dniach 21–22 października 2009 r. Międzyresortowe Seminarium Poligraficzne. Zorganizował je Zarząd Dochodzeniowo-Śledczy Komendy Głównej Żandarmerii Wojskowej. Jest to już drugie takie seminarium, poprzednie miało miejsce w Świnoujściu w dniach 22–23 września 2008 r. Tegoroczne spotkanie odbyło się w Komendzie Głównej Żandarmerii Wojskowej oraz Centrum Szkolenia Żandarmerii Wojskowej w Mińsku Mazowieckim. Oba seminaria wpisują się niewątpliwie w chlubną tradycję wojskowych służb porządkowych (wcześniej Wojskowe Służby Wewnętrzne), aktywnie uczestniczących we wprowadzaniu tych badań nie tylko do polskich służb mundurowych, ale również do ośrodków akademickich. Ww. służby jako pierwsze w Polsce przeprowadzały te badania w sprawach kontrwywiadowczych już w latach 50. ubiegłego stulecia, a od lat 60. również w sprawach kryminalnych. Wśród uczestników seminarium był obecny m.in. jeden z najbardziej doświadczonych praktyków w tej dziedzinie płk rez. dr inż. Łucjan Wiśniewski, jeden z pierwszych poligraferów wykonujących te badania. Sprawował on też w trakcie trwania obrad funkcję moderatora dyskusji, aktywnie wspierany przez ppłka Piotra Sukiennika z KGŻW.

W seminarium wzięli udział przedstawiciele środowisk akademickich zajmujący się problematyką tych badań, specjaliści reprezentujący prawie wszystkie rodzaje służb mundurowych m.in. Policję, Straż Graniczną, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, jak też instytucje administracji państwowej, zajmujące się na co dzień wykonywaniem badań poligraficznych zarówno w sprawach kryminalnych, jak i kadrowych, a także wykładowcy szkół policyjnych oraz przedstawiciel prokuratury powszechnej.

Otwarcia seminarium dokonał zastępca komendanta głównego Żandarmerii Wojskowej płk Zdzisław Powęska, który podkreślił w swoim wystąpieniu historyczne zasługi tej formacji dla rozwoju badań poligraficznych w Polsce oraz wskazał możliwości dalszego dynamicznego rozwoju tych badań, czemu mają służyć m.in. takie spotkania.

Merytoryczną część seminarium zainaugurował jego moderator, który w kilku zdaniach przedstawił historię tych badań w Polsce i odniósł się do kwestii technik badawczych stosowanych w ich trakcie.

Pierwszym prelegentem seminarium był prokurator Andrzej Witkowski z Prokuratury Apelacyjnej w Lublinie. Tematem jego wystąpienia były korzyści wynikające z praktycznego wykorzystania wyników badań poligraficznych w realizowanych postępowaniach przygotowawczych, które zaprezentował w oparciu o przykłady ze swojej bogatej praktyki prawniczej. Występował w nich często niezwykle skomplikowany stan faktyczny, który bez wykorzystania badań poligraficznych mógł nie doczekać się pełnego wyjaśnienia. Wspomniał także o problemie związanym z uzyskaniem zgody od osoby badanej oraz zróżnicowanych interpretacjach dotyczących możliwości korzystania z badań poligraficznych w postępowaniu karnym, zawartych w różnych komentarzach do kodeksu postępowania karnego.

Autorką kolejnego wystąpienia była przedstawicielka Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Komendy Głównej Policji sierż. Dominika Słapczyńska, która omówiła stopień zaawansowania prac nad projektem metodyki prowadzenia badań poligraficznych w CLK KGP. Zaprezentowała korzyści płynące z ustanowienia jednolitych standardów badawczych oraz określiła stopień zaawansowania prac związanych

z wdrożeniem wymagań normy ISO 17025 w obszarze policyjnych badań poligraficznych wykonywanych na użytek wymiaru sprawiedliwości. Prace te wpisują się we wdrożony w tej jednostce system zarządzania jakością, dzięki któremu CLK KGP jako pierwsza instytucja w Polsce wykonująca badania kryminalistyczne otrzymała Certyfikat Akredytacji wydawany przez Polskie Centrum Akredytacji. Referentka zwróciła szczególną uwagę na potrzebę wprowadzenia procedur zapewniających odpowiednią jakość wykonywanych badań poligraficznych.

Przedstawicielki Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w oparciu o swoje doświadczenia oraz szkolenia z udziałem najlepszych amerykańskich poligraferów zaprezentowały wystąpienie, w którym odniosły się m.in. do podstaw prawnych przeprowadzania badań poligraficznych w tej instytucji, zarówno wobec funkcjonariuszy, jak i kandydatów ubiegających się o przyjęcie do służby. Główną część swojego wystąpienia poświęciły jednak przedstawieniu propozycji standaryzacji w zakresie tych badań oraz omówieniu problematyki zakłóceń i utrudniania, a także sposobów przeciwdziałania takim praktykom.

W trakcie kolejnego wystąpienia podinsp. Anita Szajowska-Zgoła oraz nadkom. Magdalena Zubańska z Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie zaprezentowały sytuację badań poligraficznych w jednostkach Policji niektórych krajów Europy Środkowo-Wschodniej, m.in. Czech, Słowacji i Południowej m.in. Bułgarii, Rumunii. W swojej prelekcji wskazały one na liczne odrębności, w stosunku do sytuacji występującej w polskiej Policji. Dotyczyły one przede wszystkim rodzaju prowadzonych badań, stosowanych technik badawczych oraz sposobu oceny poligramów.

Wystąpienia zaprezentowane przez przedstawicielki CLK KGP i ABW spotkały się z pewnymi zastrzeżeniami ze strony następnego prelegenta, którym był prof. dr hab. Jerzy Konieczny, kierownik Katedry Kryminalistyki i Kryminologii Krakowskiej Akademii im. A. Frycza Modrzewskiego. W swoim wystąpieniu odniósł się on do możliwości dowodowego wykorzystania badań poligraficznych. Uznał on poglądy prezentowane w literaturze prawniczej na temat badań poligraficznych za trwale kontrowersyjne. Opowiedział się za implementacją na polski grunt szeregu rozwiązań i osiągnięć naukowych ze Stanów Zjednoczonych. Najważniejsze jest w jego przekonaniu: uznanie za dowodowo wartościową jedynie techniki UTAH ZCT; wprowadzenie wywiadu ustrukturyzowanego Reida jako elementu standardowego w wywiadzie przedtestowym; dwustopniowość przebiegu samych badań; konieczność stosowania siedmiostopniowej skali numerycznej, jako najbardziej obiektywnej, w przeciwieństwie do oceny wizualnej, której stosowanie jako wyłącznej uznał za szarlatanerię. Zwrócił także uwagę uczestników seminarium na bardzo dużą możliwość obalenia dowodowej wartości techniki POT. Jego zapatrywania na wyżej wymienione kwestie stały się przyczynkiem do wielu kuluarowych dyskusji.

W godzinach popołudniowych, po zakończeniu głównej części obrad, dzięki uprzejmości firmy Unitronex uczestnicy seminarium wzięli udział w prezentacji programu OSS-3 (Objective Scoring System) wspomagającego pracę eksperta w trakcie opiniowania wyników badania poligraficznego i obiektywizującego wyniki. Możliwości tego programu zaprezentował jeden z jego twórców Raymond Nelson, który specjalnie na tę okazję przyleciał ze Stanów Zjednoczonych do Polski. Prezentacja wzbudziła bardzo duże zainteresowanie wśród uczestników seminarium, czego efektem było wiele, często zaskakujących dla prelegenta pytań. Należy podkreślić, iż program ten jest stosowany dodatkowo, ale nigdy zamiast numerycznej oceny wykonywanej przez prowadzącego badania eksperta.

Drugi dzień obrad rozpoczął się od interesującego wystąpienia prof. dra hab. Ryszarda Jaworskiego, kierownika Katedry Kryminalistyki Uniwersytetu Wrocławskiego, który w oparciu o przykład ze swojej bogatej praktyki eksperckiej poruszył rzadko przedstawiany w literaturze przedmiotu problem braku reaktywności u tzw. notorycznych kłamców. Zaprezentował m.in. poligramy z badania szesnastolatka podejrzanego o zabójstwo, charakteryzowanego przez otoczenie jako urodzony kłamca. Nie wystąpiły u niego reakcje nawet w testach POT, natomiast z zachowania badanego wynikało, że oszukiwanie dostarczało mu emocji pozytywnych. Wystąpiła sprzeczność pomiędzy zapisami parametrów fizjologicznych podczas testów a wnioskiem z obserwacji zachowania badanego. Trafniejsze okazały się te drugie, gdyż podejrzany ten został skazany za zabójstwo. Unaoczniło to uczestnikom spotkania, z jak dużymi trudnościami w swojej praktyce opiniodawczej może mieć do czynienia ekspert.

Przedstawiciel Komendy Głównej Straży Granicznej, który był następnym referentem, podzielił swoją prelekcję na dwie części. W pierwszej z nich przybliżył problematykę związaną z historią i umiejscowieniem tych badań w strukturze Komendy Głównej oraz omówił różnorakie problemy wynikające z ich przeprowadzania. W drugiej części wspomniał o trwających pracach związanych z badaniem śladów pamięciowych metodą czynnościowego rezonansu magnetycznego. Przedstawił także zarys badań dotyczących oceny reakcji behawioralnych na podstawie mimiki twarzy osób znajdujących się w sytuacjach stresowych, realizowany wspólnie z naukowcami z UMCS w Lublinie.

Po zakończeniu tej prelekcji uczestnicy seminarium wyrazili oczekiwanie, iż wyniki tych badań zostaną sze-

rzej przedstawione, gdyż mają istotne znaczenie nie tylko dla osób prowadzących badania poligraficzne, ale również dla całego wymiaru sprawiedliwości.

Kolejnym prelegentem był dr Jarosław Pietruszka, który przedstawił wnioski z własnych badań nad możliwościami wykorzystania analizatora głosu, nazywanego także poligrafem głosowym. W swoim wystąpieniu odniósł się m.in. do kwestii, czy może on być alternatywą dla poligrafu, czy też kolejnym jego komponentem, przychylając się do tej ostatniej możliwości wykorzystania analizatora. Wskazał jednocześnie na szerszy zakres jego możliwości, np. wykorzystanie w trakcie negocjacji handlowych. Wystąpienie to sprowokowało niektórych uczestników seminarium do zadawania licznych pytań prelegentowi.

Wyniki przeprowadzonej analizy dotyczącej poglądów polskiej nauki procesu karnego na temat zastosowania wyników badań poligraficznych zaprezentował kom. Piotr Herbowski ze Szkoły Policji w Pile. Wskazał w niej na błędne postrzeganie tych badań przez procesualistów tylko przez pryzmat problematyki dowodowej i nieuwzględnianie przez nich ich walorów wykrywczych umożliwiających m.in. weryfikację nietrafnych wersji osobowych. Podkreślił znaczący wpływ teoretyków procesu karnego na szerokie rzesze prawników w Polsce, co w konsekwencji wywołuje liczne zastrzeżenia przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości wobec tych badań w sytuacjach, gdy ich wynik jest przedstawiany jako dowód w sądzie.

Po tym wystąpieniu odbyła się dyskusja, w której poruszono wiele problemów zasygnalizowanych w wystąpieniach poszczególnych prelegentów. Dotyczyła ona zarówno badań w sprawach kryminalnych, jak też kadrowych, a w tym kontekście modyfikacji i standaryzacji metod badawczych, którym było poświęcone to seminarium.

Podsumowania tego spotkania podjął się jego moderator płk rez. dr inż. Łucjan Wiśniewski, który zwrócił uwagę na granicę lojalności prowadzącego kadrowe badania psychofizjologiczne w zakresie informowania przełożonych o osobistych ułomnościach, dewiacjach i fobiach osób badanych. To wystąpienie nestora tych badań wzbudziło duże zainteresowanie wśród uczestników, co było m.in. spowodowane faktem poruszenia w nim wielu niezwykle delikatnych kwestii, z którymi muszą zmierzyć się na co dzień poligraferzy wykonujący badania kadrowe.

Na zakończenie seminarium ppłk Piotr Sukiennik podziękował w imieniu organizatorów wszystkim uczestnikom za aktywny w nim udział.

Należy zauważyć, że kilkukrotnym zmianom ulegał pierwotny program seminarium, do czego z pewnością przyczyniła się powszechnie panująca grypa, jednakże nie miało to żadnego negatywnego wpływu na merytoryczny poziom spotkania, a wręcz przeciwnie, gdyż pojawiły się w jego trakcie nowe, wcześniej niezapowiedziane wystąpienia, które spotkały się ze sporym zainteresowaniem słuchaczy.

Podsumowując, należy podkreślić, iż niniejsze seminarium w dużym stopniu spełniło pokładane w nim przez uczestników nadzieje. Służyło w głównej mierze przedstawieniu i omówieniu bieżącej sytuacji badań poligraficznych w poszczególnych służbach mundurowych i ośrodkach naukowych. Zaprezentowano również przykłady praktycznego wykorzystania wyników tych badań, zarówno w sprawach karnych, jak i kadrowych. Uczestnicy spotkania dzielili się licznymi doświadczeniami i ciekawymi spostrzeżeniami zdobytymi w trakcie swojej działalności zawodowej. Z ich zainteresowaniem spotkała się propozycja przedstawiciela KGŻW podjęcia prac nad opracowaniem metodyki badań realizowanych w celach procesowych.

Seminarium to pozwoliło również na zupełnie inne spojrzenie na badania poligraficzne, które przez wiele lat w powszechnym odbiorze były niestety metodą kryminalistyczną o wątłych podstawach naukowych (teoretycznych), a umiejętności i wiedza ekspertów z tej dziedziny traktowane były niesłusznie jako zdobyte jedynie dzięki doświadczeniu praktycznemu. Niniejsze spotkanie zaprzecza takiemu sposobowi ich traktowania, czego potwierdzeniem jest udział kilku wybitnych przedstawicieli polskiej kryminalistyki, w tym również niezwiązanego bezpośrednio z tymi badaniami prorektora Uniwersytetu Warszawskiego prof. dra hab. Tadeusza Tomaszewskiego. Warto w tym miejscu dodać, że przedstawicielki ABW poinformowały uczestników seminarium, iż są w trakcie przygotowań do konferencji naukowej poświęconej badaniom poligraficznym, która miałaby się odbyć we wrześniu 2010 roku. Chcą one zaprosić do wzięcia w niej udziału wielu gości zagranicznych, m.in. ze Stanów Zjednoczonych, co niewątpliwie przyczyniłoby się do szerszej wymiany poglądów i wzbogaciłoby wiedzę polskich poligraferów. Należy wyrazić nadzieję, iż powyższe plany zostaną w pełni zrealizowane z pożytkiem dla rozwoju i poziomu przeprowadzania tych badań w Polsce.

Piotr Herbowski

Biblioteka Naukowa CLK KGP e-mail: b.legowicz@policja.gov.pl